



Π.3.2.1 Εκπαιδευτικά σενάρια και μαθησιακές δραστηριότητες,  
σύμφωνα με συγκεκριμένες προδιαγραφές, που αντιστοιχούν σε  
30 διδακτικές ώρες ανά τάξη

**Αρχαία Ελληνική Γλώσσα και Γραμματεία**

**Β΄ Λυκείου Θεωρητικής Κατεύθυνσης**

**Θεματική ενότητα:**

**Λυσίας, «Υπέρ Μαντιθέου», 20-21**

**Τίτλος:**

**«Το τέλος της δοκιμασίας»**

**ΒΑΣΙΛΙΚΗ ΜΑΝΤΖΩΡΟΥ**



**ΚΕΝΤΡΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ  
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ**

**Θεσσαλονίκη 2014**



## ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΕΡΓΟΥ

**ΠΡΑΞΗ:** «Δημιουργία πρωτότυπης μεθοδολογίας εκπαιδευτικών σεναρίων βασισμένων σε ΤΠΕ και δημιουργία εκπαιδευτικών σεναρίων για τα μαθήματα της Ελληνικής Γλώσσας στην Α/βάθμια και Β/βάθμια εκπαίδευση» MIS 296579 (κωδ. 5.175), - ΟΡΙΖΟΝΤΙΑ ΠΡΑΞΗ, στους άξονες προτεραιότητας 1-2-3 του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση», η οποία συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και εθνικούς πόρους.

**ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΣ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ:** Ι. Ν. ΚΑΖΑΖΗΣ

**ΑΝΑΠΛΗΡΩΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΣ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ:** ΒΑΣΙΛΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΔΗΣ

**ΠΑΡΑΔΟΤΕΟ:** Π.3.2.1. Εκπαιδευτικά σενάρια και μαθησιακές δραστηριότητες, σύμφωνα με συγκεκριμένες προδιαγραφές, που αντιστοιχούν σε 30 διδακτικές ώρες ανά τάξη.

**ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΠΑΡΑΔΟΤΕΟΥ:** ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΚΟΥΤΣΟΓΙΑΝΝΗΣ

Υπεύθυνοι υπο-ομάδας εργασίας αρχαίας ελληνικής γλώσσας δευτεροβάθμιας: Λάμπρος Πόλκας, Κοσμάς Τουλούμης

**ΦΟΡΕΑΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ:** ΚΕΝΤΡΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ

<http://www.greeklanguage.gr>

Καραμαούνα 1 – Πλατεία Σκρα Τ.Κ. 55 132 Καλαμαριά, Θεσσαλονίκη

Τηλ.: 2310 459101 , Φαξ: 2310 459107, e-mail: [centre@komvos.edu.gr](mailto:centre@komvos.edu.gr)



## **Α. ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ**

### ***Τίτλος***

Το τέλος της δοκιμασίας

### ***Δημιουργός***

Βασιλική Μαντζώρου

### ***Διδακτικό αντικείμενο***

Αρχαία Ελληνική Γλώσσα και Γραμματεία Θεωρητικής Κατεύθυνσης

### ***(Προτεινόμενη) Τάξη***

Β΄ Λυκείου

### ***Χρονολογία***

Ιανουάριος 2014

### ***Διδακτική/Θεματική Ενότητα***

Ρητορικά Κείμενα: Λυσίας, «Υπέρ Μαντιθέου», 20-21

### ***Διαθεματικό***

Ναι

### ***Εμπλεκόμενα γνωστικά αντικείμενα***

Ι. Φιλολογικής Ζώνης

Αρχαία Ελληνική Γλώσσα και Γραμματεία [Λύκειο]

Ιστορία

Νεοελληνική Γλώσσα



II. Άλλα γνωστικά αντικείμενα

Κοινωνική και Πολιτική Αγωγή

Πληροφορική

Πολιτική και Δίκαιο

### **Χρονική διάρκεια**

±5 διδακτικές ώρες

### **Χώρος**

I. Φυσικός χώρος:

Εντός σχολείου: αίθουσα διδασκαλίας, εργαστήριο πληροφορικής, βιβλιοθήκη.

II. Εικονικός χώρος: ιστοσελίδα σχολείου.

### **Προϋποθέσεις υλοποίησης για δάσκαλο και μαθητή**

Προκειμένου να υλοποιηθεί το παρόν σενάριο, απαιτείται η συστηματική εξοικείωση του εκπαιδευτικού και των μαθητών με τις ομαδοσυνεργατικές μεθόδους διδασκαλίας αρχικά και κατόπιν με τη χρήση και αξιοποίηση των βασικών εργαλείων των ΤΠΕ (επεξεργαστής κειμένου, λογισμικό παρουσιάσεων, τεχνικές αναζήτησης στο διαδίκτυο, εργαλεία του Web 2.0) και κατάλληλη υλικοτεχνική υποδομή (σχολικό εργαστήριο Η/Υ, φορητός Η/Υ, βιντεοπροβολέας, πρόσβαση στο διαδίκτυο). Ακόμη, χρήσιμη θα ήταν η εξοικείωση των μαθητών με τη χρήση των ηλεκτρονικών λεξικών και των ανοιχτών περιβαλλόντων μάθησης.

### **Εφαρμογή στην τάξη**

Το συγκεκριμένο σενάριο είναι πρόταση διδασκαλίας.



*Το σενάριο στηρίζεται*

—

*Το σενάριο αντλεί*

—

## **B. ΣΥΝΤΟΜΗ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ / ΠΕΡΙΛΗΨΗ**

Ο ρητορικός λόγος ακολουθεί τη δική του σημειολογία, που υπαγορεύεται αρχικά από το είδος του. Ομοίως και στον επίλογό τους οι ρήτορες είναι υποχρεωμένοι να ακολουθήσουν ορισμένες σταθερές. Ποιες είναι αυτές και γιατί ο Μαντίθεος –ο ήρωας του Λυσία– αποφεύγει να τις ακολουθήσει είναι τα ερωτήματα που το παρόν σενάριο επιχειρεί να διερευνήσει.

## **Γ. ΕΙΣΑΓΩΓΗ**

### *Σύλληψη και θεωρητικό πλαίσιο*

Στην αρχαία Ελλάδα η δημόσια παρουσία των ατόμων σχετιζόταν με την αποτελεσματική χρήση του προφορικού λόγου. Η ρητορική, η τέχνη του δημόσιου λόγου, αποτελούσε αναπόσπαστη προϋπόθεση πολιτικής δράσης αλλά και κοινωνικής ένταξης. Η τέχνη του έντεχνου δημόσιου λόγου σχετίζεται άμεσα με τη δημοκρατία, αφού κάθε συμμετοχή στα κοινά, δηλαδή στην Εκκλησία του Δήμου και τα δικαστήρια, προϋπόθετε ρητορική δεινότητα εκ μέρους των πολιτών. Όπως ήταν φυσικό, η ρητορική έγινε σταδιακά αντικείμενο διδασκαλίας, κυρίως για όσους επιδίωκαν να αναδειχτούν στον πολιτικό στίβο. Ρητορική, ή πληρέστερα, ρητορική τέχνη, είναι ένα σύνολο οδηγιών ή κανόνων που μπορούν να διδαχτούν και που όποιος τους ακολουθήσει έχει πολλές πιθανότητες να επιτύχει ως ρήτορας<sup>1</sup>. Όπως

---

<sup>1</sup> Φ. Κακριδής, ++++ (παραπομπή;;;)



κάθε μορφή λόγου υπακούει στα πολιτισμικά δεδομένα και τις κειμενικές συμβάσεις, ο ρητορικός λόγος δε θα μπορούσε να μείνει έξω από αυτήν την πραγματικότητα<sup>2</sup>.

Με τη ρητορική ως είδος του αρχαίου ελληνικού πεζού λόγου και με τη διδασκαλία ολοκληρωμένου ρητορικού λόγου ως μαθήματος κατεύθυνσης οι μαθητές έρχονται για πρώτη φορά σε επαφή στη Β΄ Λυκείου. Η χρησιμοθηρική δομή του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος, που είναι αποκλειστικά προσανατολισμένο στις εισαγωγικές εξετάσεις για τα ΑΕΙ και ΤΕΙ, έχει επιδράσει ακόμη και στα μαθήματα κατεύθυνσης. Οι μαθητές αναλώνονται πάρα πολύ στην απομνημόνευση λεπτομερειών που σχετίζονται κυρίως με τη συντακτική ανάλυση του κειμένου, χωρίς όμως να αυτενεργούν, αρκούνται στη δοσμένη, έτοιμη γνώση, ενώ έχει ατονήσει η ικανότητα σύνθεσης και κριτικής επεξεργασίας των παρεχόμενων γνώσεων. Σε αυτό το πλαίσιο η εισαγωγή των ΤΠΕ στη διδασκαλία της αρχαίας ελληνικής στοχεύει στο να ενισχύσει και να διευρύνει την έφεση των μαθητών για προσωπική κατάκτηση της γνώσης.

Η παρούσα διδακτική πρόταση στηρίζεται στις αρχές της υποβοηθούμενης ανακαλυπτικής μάθησης με σταδιακή πριμοδότηση της αυτενέργειας του μαθητή και συνακόλουθης υποχώρησης της υποστήριξης του διδάσκοντος. Αναγκαία θεωρείται η κινητοποίηση του ενδιαφέροντος των μαθητών και η ενεργοποίησή τους στο πλαίσιο της ομάδας. Ο διδάσκων παρέχει τα κατάλληλα ερεθίσματα και τα μεθοδολογικά εργαλεία στους μαθητές, που επιχειρούν να κατακτήσουν δημιουργικά τη γνώση, ενώ καλλιεργούν τις ερευνητικές τους δεξιότητες. Οι μαθητές έχουν την ευκαιρία να αποκτήσουν πρόσβαση σε ποικίλους σημειωτικούς πόρους, των οποίων το περιεχόμενο εθίζονται να αποτιμούν, να αξιολογούν και να επεξεργάζονται κατάλληλα, προκειμένου να οδηγηθούν στην παραγωγή πρωτότυπου, προσωπικού υλικού. Ταυτόχρονα, αναπτύσσουν ικανότητες ανάλυσης πληροφοριών, σύνθεσης

---

<sup>2</sup> Για την τεκμηρίωση των παραπάνω ελήφθησαν υπόψη [τα γραφόμενα](#) της Β. Μητσκοπούλου, διαθέσιμα από την Πύλη για την Ελληνική Γλώσσα του Κέντρου Ελληνικής Γλώσσας.



απόψεων, σύγκρισης και αξιολόγησης, ενώ δημιουργείται από τη σύζευξη της εικόνας με τον λόγο έντονο ενδιαφέρον των μαθητών και καλλιεργείται κλίμα άμιλλας.

Η παρούσα προσέγγιση θα γίνει σύμφωνα με την *κειμενοκεντρική μέθοδο διδασκαλίας*, με την οποία έμφαση δίνεται στο ίδιο το κείμενο, στο σύνολό του, στη βαθύτερη κατανόησή του από διδάσκοντες και διδασκόμενους σε όλα τα επίπεδα. Για τον λόγο αυτόν, το κείμενο αντιμετωπίζεται όχι αποσπασματικά αλλά ως μέρος ενός ευρύτερου συνόλου και μιας μεγάλης παράδοσης, και προτείνεται η επαφή των διδασκόμενων με όσο το δυνατόν περισσότερα κείμενα.

#### **Δ. ΣΚΕΠΤΙΚΟ-ΣΤΟΧΟΙ ΚΑΙ ΣΥΝΔΥΑΣΜΟΣ ΤΟΥΣ**

##### ***Γνώσεις για τον κόσμο, αξίες, πεποιθήσεις, πρότυπα, στάσεις ζωής***

Επιχειρείται οι μαθητές / μαθήτριες:

- Να κατανοούν και να ερμηνεύουν τη διαχρονική πάλη των γενεών.
- Να αντιληφθούν τους παράγοντες που επηρεάζουν τη συμμετοχή των νέων στα κοινά.

##### ***Γνώσεις για τη γλώσσα***

Επιχειρείται οι μαθητές / μαθήτριες:

- Να έρθουν σε επαφή με όσο το δυνατόν περισσότερα αρχαιοελληνικά κείμενα, ρητορικά και ιστορικά.
- Να κατανοήσουν τη στενή αλληλεξάρτηση γλώσσας και κειμενικού είδους.
- Να κατανοήσουν την τυπολογία που ακολουθεί ο επίλογος των ρητορικών λόγων και τον βαθμό απόκλισης του συγκεκριμένου λόγου.
- Να αντιληφθούν τον ρόλο των μετοχών στην αρχαία ελληνική γλώσσα.
- Να αναγνωρίσουν τις συντακτικές ιδιομορφίες του αρχαίου ελληνικού λόγου.

##### ***Γραμματισμοί***

Επιχειρείται οι μαθητές / μαθήτριες:



- Να ασκηθούν στον διάλογο, στην κριτική αποτίμηση πηγών διαφορετικού είδους για την εξαγωγή συμπερασμάτων και στην παραγωγή προφορικού ή γραπτού λόγου σε συγκεκριμένο επικοινωνιακό πλαίσιο.
- Να αξιοποιούν αποτελεσματικά τους ψηφιακούς πόρους για τη συναγωγή πληροφοριών.
- Να ασκηθούν στη χρήση ηλεκτρονικών λεξικών και σωμάτων κειμένων.
- Να εξοικειωθούν με ανοιχτά περιβάλλοντα μάθησης.

### **Διδακτικές πρακτικές**

#### **Ε. ΛΕΠΤΟΜΕΡΗΣ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΗΣ ΠΡΟΤΑΣΗΣ**

##### *Αφετηρία*

Καθώς ολοκληρώνεται η διδασκαλία του ρητορικού λόγου του Λυσία, οι μαθητές ενημερώνονται ότι θα διδαχθούν [τον επίλογο του λόγου](#) με την εφαρμογή ενός σεναρίου με ΤΠΕ. Οι μαθητές θα χωριστούν σε τέσσερις ομάδες (τρεις των τεσσάρων και μία των πέντε μαθητών), μεικτές ως προς την επίδοση και την εξοικείωση με τη χρήση υπολογιστή, και μεταβαίνουν στο εργαστήριο ηλεκτρονικών υπολογιστών του σχολείου.

[Το πρώτο Φύλλο Εργασίας](#) είναι επαναληπτικό και έχει ως σκοπό να ανακεφαλαιώσει, να συστηματοποιήσει και να οργανώσει όσα οι μαθητές έχουν ήδη μάθει. Αρχικά, τους ζητείται να κατασκευάσουν ένα διάγραμμα που περιλαμβάνει τα τυπικά μέρη ενός ρητορικού λόγου, εμπλουτισμένο με τις βασικές θέσεις του Μαντιθέου. Κατόπιν, διερευνώντας τις προσδοκίες των μαθητών, τους ζητείται να γράψουν τον δικό τους επίλογο στον λόγο.

[Το επόμενο Φύλλο Εργασίας](#) αποσκοπεί στην εξομάλυνση και την προσέγγιση του κειμένου και εστιάζει στη λειτουργία των μετοχών στο αρχαίο ελληνικό κείμενο, στη μεταφραστική τους απόδοση, στην ανάλυση μετοχών σε αντίστοιχες προτάσεις. Η κατανόηση της λειτουργίας των μετοχών στον αρχαίο ελληνικό λόγο αποκτά ιδιαίτερη σημασία, καθώς η παρουσία τους σε αυτόν είναι ιδιαίτερα συχνή. Από την





άλλη πλευρά, τα νέα ελληνικά είναι περισσότερο αναλυτικά και οι μετοχές αντικαθίστανται από τις αντίστοιχες προτάσεις, με αποτέλεσμα να απαιτείται συστηματική άσκηση στο θέμα αυτό.

Με την τελευταία δραστηριότητα του Φύλλου αυτού, καθώς οι μαθητές διερευνούν την τυπική δομή ενός επιλόγου ρητορικού λόγου, επιδιώκεται η μετάβαση στο επόμενο Φύλλο Εργασίας.

Σε αυτό οι δραστηριότητες που εκπονούνται είναι κοινές με εξαίρεση την τελευταία, όπου οι ομάδες εργάζονται χωριστά ανά δύο και ζητείται να επιβεβαιώσουν ή να απορρίψουν την επιλογή του Μαντιθέου για τον συγκεκριμένο επίλογο. Ακόμη, συγκρίνουν τους επιλόγους του Μαντιθέου με τον «Κατά Φίλωνος», που είναι δύο λόγοι που ασχολούνται με το θέμα της δοκιμασίας, εντοπίζουν τα σχήματα λόγου και την ψυχική διάθεση του Μαντιθέου.

Το τελευταίο Φύλλο Εργασίας σχετίζεται αποκλειστικά με την ερμηνεία του κειμένου. Στην πρώτη δραστηριότητα, οι μαθητές έχοντας υπόψη το σύνολο του λόγου και μια πηγή που αναφέρεται στη λειτουργία της δικαιοσύνης στην αρχαία Αθήνα, καλούνται ως δημοσιογραφικοί ανταποκριτές να συντάξουν μια ανταπόκριση με τίτλο «Μια πολύκροτη δίκη». Με τον τρόπο αυτό, θα συνδυάσουν και όσα διδάχθηκαν στο μάθημα της Νεοελληνικής Γλώσσας σχετικά με την είδηση, το σχόλιο και τη διαπλοκή τους. Κατόπιν, ανατρέχουν στη «Ρητορική» του Αριστοτέλη, διαβάζουν όσα υποστηρίζει ο φιλόσοφος για τα ήθη των νέων, διερευνούν τα αίτια της δυσπιστίας απέναντι στη νέα γενιά και εξετάζουν τη στάση των νέων σε σχέση με την πολιτική, συγκρίνοντας την αρχαιότητα με τις μέρες μας. Τέλος, διαβάζοντας αρκετά αποσπάσματα αρχαίων ελλήνων συγγραφέων στα οποία προσδιορίζεται η έννοια της φιλοτιμίας αντιμετωπίζουν την έννοια από τη θετική και την αρνητική της άποψη.



### **Σύνδεση με τα ισχύοντα στο σχολείο**

Το σενάριο είναι συμβατό με τα [Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών](#) και τις οδηγίες διδασκαλίας με μια απόκλιση στις προβλεπόμενες διδακτικές ώρες ανά ενότητα, που δικαιολογούνται από τη χρήση των ΤΠΕ.

### **Αξιοποίηση των ΤΠΕ**

Αναμένεται με τη χρήση των ΤΠΕ να κινητοποιηθεί το ενδιαφέρον και η δημιουργικότητα των μαθητών. Με την ποικιλία των αναπαραστατικών μορφών διευκολύνεται η προσέγγιση του κειμένου, αφυπνίζεται η ερευνητική ικανότητα των μαθητών, ενθαρρύνονται οι προσωπικές νοηματοδοτήσεις και δίνεται έμφαση στο τι γνωρίζει ο μαθητής πριν, τι μαθαίνει κατά τη διάρκεια της παρέμβασης και τι στάση θα αναπτύξει μετά. Τέλος, μέσω του σεναρίου ο μαθητής βοηθείται αποτελεσματικά στο να αναζητά τη σύνδεση της γνώσης με την πραγματικότητα.

### **Κείμενα**

*Κείμενα σχολικών εγχειριδίων*

Έκφραση – Έκθεση Β΄ Λυκείου: [Η Είδηση και το Σχόλιο](#)

Ρητορικά Κείμενα: [Λυσίας, «Υπέρ Μαντιθέου», 20-21.](#)

[Συντακτικό Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας Α΄, Β΄, Γ΄ Γυμνασίου](#) – Κεφ. Δ. Μέρος τρίτο: [Τα σχήματα λόγου.](#)

*Κείμενα εκτός σχολικών εγχειριδίων*

Glottz, G. 2010. *Η ελληνική “πόλις”*: [Η Δικαιοσύνη](#). Μτφρ. Α. Σακελλαρίου. Αθήνα: MIET [«Εκηβόλος» - Ιστοσελίδα για τον Αρχαίο Ελληνικό Πολιτισμό]

Perseus Digital Library – Ψηφιακή Βιβλιοθήκη του Περσέα:

-[Αισχίνης, «Κατά Κτησιφώντος» 19.](#) Στο *Aeschines*. 1919. Engl. translation by Charles Darwin Adams. Cambridge, MA: Harvard University Press / London, William Heinemann Ltd.



-[Αριστοτέλης, «Ρητορική» 3.19.1](#). Στο *Aristotle. Ars Rhetorica*. 1959. Ed. W. D. Ross. Oxford: Clarendon Press.

-[Δημοσθένης, «Κατά Λεπτίνην» 68-69](#). Στο *Demosthenis. Orationes*. 1903. Ed. S. H. Butcher. Oxford: Clarendon Press.

-[Δημοσθένης, «Κατ' Αφόβου» 22](#). Στο *Demosthenis. Orationes*. 1907 and 1921. Ed. S. H. Butcher & W. Rennie. Oxford: Clarendon Press.

-[Θουκυδίδης, «Ιστορίες» 2.65.7 και 8.89.3](#). Στο *Thucydides Historiae*. I-II. <sup>2</sup>1942 [ανατ. 1967-70]. Ed. H. S. Jones & J. E. Powell. Oxford: Oxford University Press.

-[Ισοκράτης, «Κατά Καλλιμάχου» 61](#). Στο *Isocrates*. 1980. Engl. translation in three volumes, by George Norlin. Cambridge, MA, Harvard University Press / London, William Heinemann Ltd.

-[Λυσίας, «Περί της Ευάνδρου δοκιμασίας» 3](#). Στο *Lysias*. 1930. Ed. W. R. M. Lamb. Loeb Classical Library. Cambridge, MA: Harvard University Press - London: William Heinemann, Ltd.

-[Λυσίας, «Υπέρ Μαντιθέου» 18](#). Στο *Lysias*. 1930. Engl. translation by W.R.M. Lamb. Cambridge, MA: Harvard University Press / London, William Heinemann Ltd.

-[Ξενοφών, «Απομνημονεύματα» 3.3.13](#). Στο *Xenophontis opera omnia* I-V. <sup>2</sup>1900-21 [ανατ. 1961-71]. Ed. E. C. Marchant. Oxford: Clarendon Press.

-[Ξενοφών, «Ιέρων» 7.3](#). Στο *Xenophontis opera omnia* I-V. <sup>2</sup>1900-21 [ανατ. 1961-71]. Ed. E. C. Marchant. Oxford: Clarendon Press.

Πύλη για την Ελληνική Γλώσσα [Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας]:

-[Αριστοτέλης, «Τέχνη Ρητορική» 1388b1-1390b12](#). Στο *Aristotle. XXII. The "Art" of Rhetoric*. 1926 [Ανατ. 1967]. Ed. J. H. Freese. Loeb Classical Library. Cambridge, MA: Harvard University Press / London: William Heinemann Ltd.



- [Λυσίας, «Κατά Θεομνήστου» 31-32](#). Στο *Lysias*. 1930. Ed. W. R. M. Lamb. Loeb Classical Library. Cambridge, MA: Harvard University Press - London: William Heinemann, Ltd:

1. Μετάφραση Σ. Τζουμελέας. *Λυσίας. Λόγοι*. I–II. [1939] χ.χ. Μετάφραση, σχόλια. Αθήνα: Ζαχαρόπουλος.
2. Μετάφραση Γ. Α. Ράπτης. *Λυσίας. I, Υπερασπιστικοί Λόγοι*. 2002. Εισαγωγή, μετάφραση, σχόλια. Πρόλογος Χ. Τσολάκης. Θεσσαλονίκη: Ζήτρος.

- [Λυσίας, «Κατά Φίλωνος δοκιμασίας» 24-34](#). Στο *Lysias*. 1930. Ed. W. R. M. Lamb. Loeb Classical Library. Cambridge, MA: Harvard University Press - London: William Heinemann, Ltd

- [Λυσίας, «Προς Σίμωνα απολογία» 46-48](#). Στο *Lysias*. 1930. Ed. W. R. M. Lamb. Loeb Classical Library. Cambridge, MA: Harvard University Press - London: William Heinemann, Ltd:

1. Μετάφραση Σ. Τζουμελέας. *Λυσίας. Λόγοι*. I–II. [1939] χ.χ. Μετάφραση, σχόλια. Αθήνα: Ζαχαρόπουλος.
2. Μετάφραση Γ. Α. Ράπτης. *Λυσίας. III, Οι πανηγυρικοί του λόγου*. 2002. Μετάφραση, περίληψη, σχόλια, ερμηνεία. Θεσσαλονίκη: Ζήτρος.

- [Λυσίας, «Υπέρο Μαντιθέου» 1-21](#). Στο *Lysias*. 1930. Ed. W. R. M. Lamb. Loeb Classical Library. Cambridge, MA: Harvard University Press - London: William Heinemann, Ltd.

1. Μετάφραση Σ. Τζουμελέας. *Λυσίας. Λόγοι*. I–II. [1939] χ.χ. Μετάφραση, σχόλια. Αθήνα: Ζαχαρόπουλος.
2. Μετάφραση Γ. Α. Ράπτης. *Λυσίας. I, Υπερασπιστικοί Λόγοι*. 2002. Εισαγωγή, μετάφραση, σχόλια. Πρόλογος Χ. Τσολάκης. Θεσσαλονίκη: Ζήτρος.



-[Λυσίας, «Υπέρο των Αριστοφάνους χρημάτων» 64](#). Στο *Lysias*. 1930. Ed. W. R. M. Lamb. Loeb Classical Library. Cambridge, MA: Harvard University Press - London: William Heinemann, Ltd:

1. Μετάφραση Σ. Τζουμελέας. *Λυσίας. Λόγοι*. I–II. [1939] χ.χ. Μετάφραση, σχόλια. Αθήνα: Ζαχαρόπουλος.
2. Μετάφραση Γ. Α. Ράπτης. *Λυσίας. I, Υπερασπιστικοί Λόγοι*. 2002. Εισαγωγή, μετάφραση, σχόλια. Πρόλογος Χ. Τσολάκης. Θεσσαλονίκη: Ζήτρος.

#### Υποστηρικτικό/εκπαιδευτικό υλικό

##### *Ιστοσελίδες*

Βουλή των Ελλήνων: [Ομιλία](#) του Προέδρου της Βουλής των Ελλήνων κ. Ε. Μείμαράκη στο 1<sup>ο</sup> Πανελλήνιο Συνέδριο Νέων για τον Κοινοβουλευτισμό και την Δημοκρατία, 20/12/2013.

[«Έρευνα: Τρεις στους τέσσερις νέους γυρνούν την πλάτη τους στην πολιτική»](#), 04/11/2013 [πηγή: “e-dimosio.gr”]

Πύλη για την Ελληνική Γλώσσα [Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας]:

-Αρχές Σύνταξης της Αρχαιοελληνικής Γλώσσας: [Η Μετοχή](#)

-[Βασικό Λεξικό της Αρχαίας Ελληνικής](#)

-[Επιτομή του Μεγάλου Λεξικού της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας](#) [Επιτομή του Μεγάλου Λεξικού της Ελληνικής Γλώσσας] 2007, των Η. G. Liddell & R. Scott., Αθήνα: Πελεκάνος [Ψηφίδες για την Ελληνική Γλώσσα – Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας].

Χολέβας, Χ. Κ. [«Η απολιτικοποίηση των νέων»](#), εφημ. «Το Βήμα», 05/10/2012.

#### ***Διδακτική πορεία/στάδια/φάσεις***

Σε πρώτο στάδιο ανακεφαλαιώνουμε όσα διδάχθηκαν και οργανώνουμε εποπτικά τις γνώσεις που αποκομίστηκαν. Ακολουθεί η διερεύνηση των προσδοκιών των μαθητών σε σχέση με τον επίλογο του ρητορικού λόγου, η παρουσίαση των νέων στοιχείων με



την προσέγγιση του κειμένου αρχικά και κατόπιν την ερμηνεία του. Εκτός από το επαναληπτικό και το κοινό Φύλλο Εργασίας που δίνονται σε όλες τις ομάδες, οι μαθητές εργάζονται στα Φύλλα Εργασίας σε δύο ομάδες ανά φύλλο. Πρέπει να προσθέσουμε ότι βασική επιδίωξή μας είναι να καθοδηγήσουμε τους μαθητές, παρέχοντας όμως περιθώρια ελευθερίας για προσωπική ενασχόληση και έρευνα.



## ΣΤ. ΦΥΛΛΟ/Α ΕΡΓΑΣΙΑΣ

### Επαναληπτικό Φύλλο Εργασίας: *Ας κάνουμε μια μικρή επανάληψη*

Ονοματεπώνυμο μαθητών / μαθητριών

Παρακολουθήσαμε μέχρι στιγμής την εξέλιξη του ρητορικού λόγου. Πριν ολοκληρώσουμε, ας θυμηθούμε τι έχει πει ο Μαντίθεος μέχρι τώρα για να μας πείσει.

Α. Να χρησιμοποιήσετε, λοιπόν, τον επεξεργαστή κειμένου, για να αποδώσετε σχηματικά τα μέρη ενός τυπικού ρητορικού λόγου και στο παραπάνω διάγραμμα να προσθέσετε με βάση τις μέχρι τώρα γνώσεις σας τις βασικές θέσεις του Μαντιθέου στο κάθε μέρος.

Β. Υποθέστε ότι σας έχει ανατεθεί η συγγραφή του epilόγου του λόγου του Μαντιθέου. Από τον ιστότοπο της [Πύλης για την Ελληνική Γλώσσα](#) να αναζητήσετε τα ακόλουθα χωρία των λόγων του Λυσία:

α. Λυσίας, [«Κατά Θεομνήστου», 31-32.](#)

β. Λυσίας, [«Προς Σίμωνα απολογία», 46-48.](#)

γ. Λυσίας, [«Υπέρ των Αριστοφάνους χρημάτων», 64.](#)

Να τα μελετήσετε με βάση τις δύο μεταφράσεις που προσφέρονται για το καθένα, να παρατηρήσετε και να σημειώσετε κοινά στοιχεία που αφορούν τη δομή των epilόγων. Τέλος, να ετοιμάσετε προσχεδιασμένο προφορικό λόγο στα νέα ελληνικά διάρκειας 3 λεπτών με τον epilόγο που νομίζετε ότι θα εκφωνούσε ο Μαντίθεος.



**Φύλλο Εργασίας Κοινό: Προσεγγίζοντας το κείμενο**

Ονοματεπώνυμο μαθητών / μαθητριών

1. Να εισέλθετε στον ιστότοπο της [Πύλης για την Ελληνική Γλώσσα](#) και χρησιμοποιώντας το [Βασικό Λεξικό της Αρχαίας Ελληνικής](#) αλλά και την [Επιτομή του Λεξικού Η. G. Liddell – Scott](#), να συμπληρώσετε τον παρακάτω πίνακα:

ΤΥΠΟΣ	ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗ	ΣΗΜΑΣΙΑ/ΣΥΝΤΑΞΗ	ΟΜΟΡΡΙΖΑ
ἄχθομένων			
δημηγορήσαι			
όρων			
ἐπαρθείη			

2. Παρακάτω βλέπετε το κείμενό μας, από το οποίο έχουν αφαιρεθεί οι μετοχές. Να εισέλθετε στον ιστότοπο της [Πύλης για την Ελληνική Γλώσσα](#), να εντοπίσετε [τον επίλογο](#) και να ανοίξετε τις δύο μεταφράσεις (Τζουμελέα και Ράπτη). Κατόπιν, να υπομνηματίσετε το κείμενο, χρησιμοποιώντας τα εργαλεία του επεξεργαστή κειμένου (σχόλιο – αναφορές) και παραθέτοντας τη μετάφραση των μετοχών.

Ἦδη δέ τινων ἡσθόμην, ὦ βουλή, καὶ διὰ ταῦτα .....μοι,

ὅτι νεώτερος ... .....ἐπεχείρησα λέγειν ἐν τῷ δήμῳ.

ἐγὼ δὲ τὸ μὲν πρῶτον ἠναγκάσθην ὑπὲρ τῶν ἑμαυτοῦ πραγμάτων  
δημηγορήσαι,

ἔπειτα μέντοι καὶ ἑμαυτῷ δοκῶ φιλοτιμότερον διατεθῆναι τοῦ δέοντος,

ἅμα μὲν τῶν προγόνων.....,

ὅτι οὐδὲν πέπαινται τὰ τῆς πόλεως.....

ἅμα δὲ ὑμᾶς .....(τὰ γὰρ ἀληθῆ χρῆ λέγειν)





τούς τοιούτους μόνους <τινὸς> ἀξίους.....εἶναι,  
 ὥστε ..... ὑμᾶς ταύτην τὴν γνώμην .....  
 τίς οὐκ ἀνέπαρθεῖη πράττειν καὶ λέγειν ὑπὲρ τῆς πόλεως;  
 ἔτι δὲ τί ἂν τοῖς τοιούτοις ἄχθοισθε;  
 οὐ γὰρ ἕτεροι περὶ αὐτῶν κριταὶ εἰσιν, ἀλλ' ὑμεῖς

3. Από την παραπάνω εργασία σας έχετε καταλήξει σε συμπεράσματα σχετικά με το είδος των μετοχών. Να συμπληρώσετε, λοιπόν, τον παρακάτω πίνακα, δίνοντας και τη δική σας μετάφραση.

Μετοχή	Είδος	Μετάφρασή σας

4. Αφού επαναλάβετε τα σχετικά με την ανάλυση μετοχών που θα βρείτε [εδώ](#), να συμπληρώσετε τον παρακάτω πίνακα, αναλύοντας τις μετοχές σε αντίστοιχες προτάσεις.

ΜΕΤΟΧΗ	ΠΡΟΤΑΣΗ

5. Στα κενά του κειμένου που παρατίθεται στη δραστηριότητα 1 να τοποθετήσετε στη θέση των μετοχών τις αναλυμένες προτάσεις.



6. Να εισέλθετε στην [Ψηφιακή Βιβλιοθήκη του Περσέα](#) και από τον κατάλογο κειμένων να εντοπίσετε [τη «Ρητορική» του Αριστοτέλη](#). Εκεί στο [3<sup>ο</sup> βιβλίο, κεφ. 19, παράγραφος 1](#) (πάνω δεξιά στο κενό να πληκτρολογήσετε τα αριθμητικά δεδομένα του κεφαλαίου), να εντοπίσετε τις λειτουργίες του επιλόγου των ρητορικών λόγων. Να τις κατηγοριοποιήσετε σε έναν πίνακα.



## Φύλλο Εργασίας 1: ΟΙ ΦΙΛΟΛΟΓΟΙ Α

Ονοματεπώνυμο μαθητών / μαθητριών

1. Να εισέλθετε στον ιστότοπο της [Πύλης για την Ελληνική Γλώσσα](#). Από τον κατάλογο κειμένων να εντοπίσετε τον επίλογο του λόγου του Λυσία «[Κατά Φίλωνος](#)», που αναφέρεται και αυτός σε μια διαδικασία δοκιμασίας. Να μεταφέρετε τους δύο επιλόγους σε ένα έγγραφο Word αντικριστά. Κατόπιν, να εντοπίσετε τα σημεία του αρχαίου κειμένου, όπου ο κάθε επίλογος ανταποκρίνεται στις λειτουργίες του επιλόγου των ρητορικών λόγων που έθεσε ο Αριστοτέλης στη «Ρητορική» του, λαμβάνοντας υπόψη τον πίνακα που δημιουργήσατε στο προηγούμενο Φύλλο Εργασίας.
2. Να μεταφέρετε το αρχαίο κείμενο με *αντιγραφή-επικόλληση* στο παρακάτω κενό και να σημειώσετε **τα σχήματα λόγου** (μια μικρή υπενθύμιση [εδώ](#)), χρησιμοποιώντας διαφορετική γραμματοσειρά, χρώμα, υπογράμμιση, πλάγια γράμματα κλπ.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

3. Να εντοπίσετε τους τύπους που φανερώνουν την ψυχική κατάσταση του Μαντιθέου, συμπληρώνοντας τον παρακάτω πίνακα:

ΤΥΠΟΣ	ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ



4. Θεωρείτε πολύ εύστοχη την επιλογή του Μαντιθέου στον επίλογο. Ετοιμάστε προσχεδιασμένο προφορικό λόγο διάρκειας 5 λεπτών, όπου θα την υποστηρίζετε και θα αναφέρεστε στην αποτελεσματικότητά της.



**Φύλλο Εργασίας 1: ΟΙ ΦΙΛΟΛΟΓΟΙ Β**

Ονοματεπώνυμο μαθητών / μαθητριών

1. Να εισέλθετε στον ιστότοπο της [Πύλης για την Ελληνική Γλώσσα](#). Από τον κατάλογο κειμένων να εντοπίσετε τον επίλογο του λόγου του Λυσία «[Κατά Φίλωνος](#)», που αναφέρεται και αυτός σε μια διαδικασία δοκιμασίας. Να μεταφέρετε τους δύο επιλόγους («Κατά Φίλωνος» και «Υπέρ Μαντιθέου») σε ένα έγγραφο Word αντικριστά. Κατόπιν, να εντοπίσετε τα σημεία του αρχαίου κειμένου, όπου ο κάθε επίλογος ανταποκρίνεται στις λειτουργίες του επιλόγου των ρητορικών λόγων που έθεσε ο Αριστοτέλης στη «Ρητορική» του.
2. Να μεταφέρετε το αρχαίο κείμενο με *αντιγραφή-επικόλληση* στο παρακάτω κενό και να σημειώσετε **τα σχήματα λόγου** (μια μικρή υπενθύμιση [εδώ](#)), χρησιμοποιώντας διαφορετική γραμματοσειρά, χρώμα, υπογράμμιση, πλάγια γράμματα κλπ.

.....

.....

.....

.....

.....

3. Να εντοπίσετε τους τύπους που φανερώνουν την ψυχική κατάσταση του Μαντιθέου, συμπληρώνοντας τον παρακάτω πίνακα:

ΤΥΠΟΣ	ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ



4. Θεωρείτε άστοχη την επιλογή του Μαντιθέου στον επίλογο. Ετοιμάστε προσχεδιασμένο προφορικό λόγο διάρκειας 5 λεπτών, όπου θα την επικρίνετε και θα αναφέρεστε στην αναποτελεσματικότητά της.



## Φύλλο Εργασίας 2: ΟΙ ΕΡΜΗΝΕΥΤΕΣ Α

1. Στην ηλεκτρονική διεύθυνση του «Εκηβόλου» θα βρείτε λεπτομερέστετες πληροφορίες σχετικά με [τη λειτουργία της δικαιοσύνης](#) στην αρχαία Ελλάδα. Να τις διαβάσετε προσεκτικά κρατώντας σημειώσεις. Τώρα, λοιπόν, που έχετε και μια συνολική εποπτεία του λόγου του Μαντιθέου, να αξιοποιήσετε τις πληροφορίες αυτές και όσα μάθατε γράφοντας ως δημοσιογραφικός ανταποκριτής ένα άρθρο με τίτλο: «ΜΙΑ ΠΟΛΥΚΡΟΤΗ ΔΙΚΗ».
2. «νεώτερος»: Ο Αριστοτέλης στο έργο του «Ρητορική» αναφέρεται στα ήθη των νέων. Να εντοπίσετε στον ιστότοπο της Πύλης για την Ελληνική Γλώσσα το χωρίο [«Τέχνη Ρητορική» 1388b1-1390b12](#). Με τη βοήθεια της μετάφρασης να προσεγγίσετε το κείμενο και να κάνετε έναν πίνακα με δύο στήλες αποδίδοντας τα χαρακτηριστικά των νέων. Στη μία στήλη θα φαίνεται το αρχαίο κείμενο και στην άλλη η απόδοσή του.  
Ποια από τα χαρακτηριστικά που εντοπίσατε στην παραπάνω δραστηριότητα δικαιολογούν τη δυσπιστία απέναντι στους νέους; Να απαντήσετε σύντομα σε μια παράγραφο περίπου 100 λέξεων στον επεξεργαστή κειμένου.
3. Να μελετήσετε το υλικό που θα βρείτε στους παρακάτω υπερδεσμούς:
  - ✓ [«Έρευνα: Τρεις στους τέσσερις νέους γυρνούν την πλάτη τους στην πολιτική»](#), που αφορά τη στάση των σημερινών νέων.
  - ✓ Το άρθρο που αναφέρεται στην απολιτικοποίηση της νεολαίας [εδώ](#).
  - ✓ Την εισήγηση του Προέδρου του Ελληνικού Κοινοβουλίου στο 1<sup>ο</sup> Συνέδριο Νεολαίας [εδώ](#).

Λαμβάνοντας υπόψη όλα τα παραπάνω, να συντάξετε ένα σύντομο άρθρο κατάλληλο να δημοσιευτεί στην ιστοσελίδα του σχολείου μας, που θα αναφέρεται στη συμμετοχή των νέων στα κοινά με έμφαση στη σύγκριση μεταξύ παρελθόντος-παρόντος.



## Φύλλο Εργασίας 2: ΟΙ ΕΡΜΗΝΕΥΤΕΣ Β

1. Στην ηλεκτρονική διεύθυνση του «Εκηβόλου» θα βρείτε λεπτομερέστετες πληροφορίες σχετικά με [τη λειτουργία της δικαιοσύνης](#) στην αρχαία Ελλάδα. Να τις διαβάσετε προσεκτικά κρατώντας σημειώσεις. Τώρα, λοιπόν, που έχετε και μια συνολική εποπτεία του λόγου του Μαντιθέου, να αξιοποιήσετε τις πληροφορίες αυτές και όσα μάθατε γράφοντας ως δημοσιογραφικός ανταποκριτής ένα άρθρο με τίτλο: «ΜΙΑ ΠΟΛΥΚΡΟΤΗ ΔΙΚΗ».
2. «φιλοτιμοτέρως»: Σύμφωνα με τους σχολιαστές η φιλοτιμία αποτελούσε την κινητήρια δύναμη που ωθούσε κάποιον να επιδιώξει τον δημόσιο σεβασμό, ενώ παράλληλα σήμαινε και την ικανοποίηση από την επίτευξη των υψηλών στόχων που έθετε κάποιος. Η λέξη αναφερόταν και στη δραστηριότητα που αναλάμβανε κάποιος στοχεύοντας την τιμή<sup>3</sup>.

Να εισέλθετε στην [Ψηφιακή Βιβλιοθήκη του Περσέα](#) και να εντοπίσετε τα:

- I. Λυσίας, [«Περί της Ευάνδρου δοκιμασίας» 3](#)
- II. Δημοσθένης, [«Κατ' Αφόβου» 22](#)
- III. Αισχίνης, [«Κατά Κτησιφώντος» 19](#)
- IV. Λυσίας, [«Υπέρ Μαντιθέου» 18](#)
- V. Δημοσθένης, [«Κατά Λεπτίνην» 68-69](#)
- VI. Ισοκράτης, [«Κατά Καλλιμάχου» 61](#)
- VII. Ξενοφών, [«Ιέρων» 7.3](#)
- VIII. Ξενοφών, [«Απομνημονεύματα» 3.3.13](#)
- IX. Θουκυδίδης, [«Ιστορίες» 2.65.7 και 8.89.3.](#)

Με τη βοήθεια και των εργαλείων της Ψηφιακής Βιβλιοθήκης του Περσέα να εντοπίσετε την έννοια της φιλοτιμίας σε κάθε περίπτωση, κάνοντας έναν πίνακα.

<sup>3</sup> Dover, K. J. 1974. *Popular Morality in the time of Plato and Aristotle*. Oxford: Blackwell, 230.





Τέλος, μετά τη συγκριτική εξέταση των παραπάνω αναφορών, να συγκεντρώσετε τα συμπεράσματά σας σε ένα άρθρο 250 λέξεων με τίτλο: «Θετικές και αρνητικές όψεις της φιλοτιμίας στον αρχαίο ελληνικό πεζό λόγο».



## **Z. ΑΛΛΕΣ ΕΚΔΟΧΕΣ**

Το σενάριο θα μπορούσε να επεκταθεί και να χρησιμεύσει σε μια συνολική θεώρηση του λόγου του Μαντιθέου. Θα μπορούσε να ζητηθεί από τους μαθητές να κατασκευάσουν ένα **ηλεκτρονικό λεξικό νομικών όρων** που χρησιμοποιούνται στον λόγο, όπως επίσης να συγκεντρώσουν τα στοιχεία που αναφέρονται στον ιδιωτικό βίο των Αθηναίων της εποχής του Μαντιθέου, να τα εμπλουτίσουν και να τα παρουσιάσουν εικονογραφικά και βιωματικά.

## **H. ΚΡΙΤΙΚΗ**

Το σενάριο δεν απαιτεί εξοικείωση με πολύπλοκα τεχνολογικά εργαλεία ώστε να προβληματίσει και να δυσκολέψει τους μαθητές. Μια από τις αρνητικές πτυχές του αποτελεί η διάθεση αρκετού χρόνου για τη διδασκαλία μίας ουσιαστικά παραγράφου, ωστόσο λειτουργεί και ως ανακεφαλαίωση για τον ρητορικό λόγο του Λυσία.



## Θ. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Βαρμάζης, Ν. Δ. 2008 [<sup>1</sup>1999]. *Διδακτική των αρχαίων ελληνικών. Από την παράδοση στην ανανέωση της διδακτικής μεθόδου*. Αθήνα: Πατάκης.

Dover, K. J. 1974. *Popular Morality in the time of Plato and Aristotle*. Oxford: Blackwell, 230.

Κουτσογιάννης, Δ. 2010. «Διδακτική φιλολογικών μαθημάτων και ΤΠΕ». Στο *Επιμόρφωση Εκπαιδευτικών για την αξιοποίηση και την εφαρμογή των ΤΠΕ στη διδακτική πράξη. Επιμορφωτικό Υλικό για την Επιμόρφωση των Εκπαιδευτικών στα ΚΣΕ*, τεύχος 3: Κλάδος ΠΕ 02. Πάτρα: ΕΑΙΤΥ, 50 - 78.

[http://blogs.sch.gr/polharit/files/2011/10/eidiko\\_pe02.pdf](http://blogs.sch.gr/polharit/files/2011/10/eidiko_pe02.pdf)